

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено сучасну економічну політику держави щодо регулювання зайнятості в Україні та її функціонування в умовах ринкових перетворень.

Аннотация. Исследована современная экономическая политика государства относительно регулирования занятости в Украине и ее функционирования в условиях рыночных преобразований.

Annotation. The article is devoted to researching of modern economic policy, the regulation of employment in Ukraine and its functioning in terms of market reforms.

Ключові слова: державна політика, зайнятість населення, ринок праці, моделі політики зайнятості.

Україна із набуттям державності почала адміністративне регулювання та реформування своєї національної економіки, відбулися перехід від планової до ринкової економіки та подальші трансформаційні процеси у період її незалежності. Водночас реформувався і ринок праці вже під впливом ринкової економіки, але не завжди ефективно та узгоджено з етапами розвитку нової національної економіки.

За останні 20 років разом із інституціональними зрушеннями в економіці відбулися зміни пріоритетів та цінностей у соціальному та економічному середовищах, котрі були зумовлені процесами інтеграції та глобалізації, а також розвитком країни. Глобалізація, як специфічне явище сучасності, має широкий спектр прояву як в економічній площині (експансії ринків, рух капіталів, розвиток міжнародної торгівлі), так і значною мірою в соціальній площині (поширення інформації, засобів зв'язку, мобільність ідей, ціннісне вирівнювання соціумів тощо). Водночас трудовий потенціал України сьогодні функціонально залежить від тих демографічних процесів, які склались під впливом кризових явищ у соціально-економічному середовищі [1, с. 13].

Для функціонування ринку праці держава виконує соціальну політику, яка має регулювати зайнятість населення, оцінювати та надавати оцінки трудовому потенціалу на ринку праці на загальнонаціональному рівні.

Мета роботи – оцінка теоретичних підходів до трактування принципів формування та реалізації державної соціальної політики регулювання зайнятості України в сучасних умовах і розкриття їх змісту.

У всесвітньому масштабі питання формування соціальної політики в умовах сформованої ринкової економіки відображені в роботах таких європейських і американських дослідників, як Т. Аткинсон, П. Самуельсон, М. Фрідмен, Ф. Хайек та ін. Питання політики державного регулювання зайнятості в Україні були предметом наукових досліджень Вороненка О. В., Галицького В. М., Базилінської О. Я., Грішнєвої О. А., Пірона І. В. та ін.

Державне регулювання здійснюється мережею спеціальних державних установ для підтримання прийнятного рівня зайнятості, підвищення мобільності робочої сили, створення нових робочих місць.

На сьогоднішній час можливо виділити три основні моделі державної політики зайнятості [1, с. 266].

Європейська модель – це скорочення числа зайнятих при підвищенні продуктивності праці і, як наслідок, зростання доходу. Така політика передбачає дорогу систему допомоги для великої кількості безробітних.

Скандинавська модель – це забезпечення зайнятості практично всіх працівників шляхом утворення робочих місць у державному секторі з середніми умовами оплати праці. Така політика розрахована в основному на державні кошти, при дефіциті яких настає спад виробництва, що спричиняє звільнення.

Американська модель орієнтується на утворення робочих місць, які не потребують високої продуктивності, для значної частини економічно активного населення. При такому підході безробіття формально зменшується, але збільшується кількість людей з низькими доходами.

Державне регулювання зайнятості населення ґрунтується на:

- забезпеченні соціального партнерства суб'єктів ринку праці;
- сприянні забезпеченню ефективної зайнятості, запобіганню безробіття, створенню нових робочих місць;
- добровільному виборі сфери діяльності й робочих місць;
- дотриманні комплексності заходів щодо регулювання зайнятості населення;
- підтримці працездатних громадян у працездатному віці, які потребують соціального захисту;
- забезпеченні заходів запобіжного характеру щодо регулювання зайнятості населення та відтворення робочих місць;

повній гарантії збереження робочих місць і професій, одержання доходів тощо.

Залежно від стану економіки та ринку праці передбачається два основних варіанти заходів проведення політики зайнятості: активний і пасивний.

Активна політика зайнятості – це сукупність правових, організаційних і економічних заходів, які проводить держава з метою зниження рівня безробіття. Вона передбачає заходи з профілактики звільнення, навчання і підвищення кваліфікації, активний пошук і підбір робочих місць, фінансування створення нових робочих місць.

Пасивна політика зайнятості передбачає виплату допомоги безробітним і надання простих послуг щодо

підбору робочих місць через державну службу зайнятості. Така політика може себе виправдати лише при високій гнучкості ринку праці загалом [1, с. 227].

В Україні існують величезні можливості для підвищення рівня зайнятості: розвиток приватного підприємництва, малого бізнесу, сфери послуг, фермерства, будівельної та всієї ринкової інфраструктури тощо.

Сучасний стан зайнятості населення України, який, насамперед, характеризується різким зниженням попиту на працю, закриттям чи тимчасовим припиненням діяльності підприємств, скороченням працівників, неповним робочим днем і, як наслідок, поповненням лав безробітних, безпосередньо обумовлений фінансово-економічною кризою, яка почалася у другій половині 2008 р. та нагадує про себе дотепер.

Незважаючи на те, що протягом періоду незалежності в Україні створено систему правового регулювання сфери зайнятості та праці населення (врегульовано нормами права відносини на ринку праці; прийнято спеціалізований законодавчий акт – Закон України "Про зайнятість населення", що визначає правові, економічні та організаційні основи зайнятості населення України і його захисту від безробіття; визначено принципи, типи, види та форми зайнятості; прийнято правові акти, якими регулюються правовідносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, які врегульовують основні правовідносини, що виникають з питань зайнятості, а саме: Положення про державну службу зайнятості, Положення про державний фонд сприяння зайнятості населення, Порядок реєстрації громадян як безробітних, виплати допомоги по безробіттю та про умови подання додаткової матеріальної та іншої допомоги безробітним і членам їх сімей, Положення про організацію оплачуваних громадських робіт, Положення про інспекцію по контролю за додержанням законодавства про зайнятість населення; врегульовано й такі аспекти зайнятості населення, як: самозайнятість, сезонні роботи, професійна підготовка, підвищення кваліфікації та перепідготовка вивільнюваних працівників, незайнятого населення та безробітних, які відповідають принципам та основним положенням відповідних міжнародних правових актів), ситуація у сфері зайнятості населення різко погіршується, що негативно позначилось на трудових доходах громадян, породжує бідність серед працівників, спричиняє масове безробіття та руйнування трудового потенціалу, втрату конкурентоспроможності національної економіки.

У рекомендаціях парламентських слухань на тему: "Про стан дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян" від 15.01.2009 року висловлюється занепокоєння проблемою зайнятості населення і створення умов для повного здійснення громадянами свого права на працю, адже рівень зайнятості в Україні залишається низьким порівняно з рівнем зайнятості у багатьох країнах Євросоюзу. На сьогодні зростання рівня зайнятості в Україні головним чином стримується як через незадовільні умови праці на робочих місцях і низький рівень заробітної плати працівників, так і через невідповідність професійно-кваліфікаційного рівня робочої сили потребам економіки та ринку праці [2, с. 370].

Отже, стан, який склався на ринку праці України в умовах фінансово-економічної кризи, є наслідком недостатньо ефективного поєднання економічних реформ і державної політики зайнятості населення.

Державна політика зайнятості населення в Україні базується на таких принципах:

- 1) забезпечення рівних можливостей усім громадянам у реалізації права на вільний вибір виду діяльності відповідно до здібностей та професійної підготовки;
- 2) сприяння забезпеченню ефективної зайнятості, запобіганню безробіття, створенню нових робочих місць;
- 3) координації діяльності у сфері зайнятості з іншими напрямками соціально-економічної політики;
- 4) забезпечення контролю профспілок, спілок підприємців, власників підприємств за виконанням заходів щодо забезпечення зайнятості населення;
- 5) міжнародного співробітництва у вирішенні проблем зайнятості населення [3, с. 324].

Політика зайнятості має макрорівень (загальнодержавний) і мікрорівень (регіональний і локальний), перший з яких є визначальним.

Основи соціального захисту населення у сфері трудових відносин закладені в Конституції України і в Законі України "Про зайнятість населення" [4, с.170].

Важливим провідником державної політики на ринку праці є біржа праці. Згідно з Законом України "Про зайнятість населення", цей інститут інфраструктури ринку праці в Україні називається Державною службою зайнятості. Відповідно до Закону послуги, пов'язані із зайнятістю населення, надаються Державною службою зайнятості безкоштовно. При цьому вона не вирішує питань про ціну робочої сили. Основні завдання державної служби зайнятості в Україні:

1. Аналіз і прогнозування попиту і пропозиції на робочу силу, інформування про стан ринку праці.
2. Консультування громадян і власників підприємств, організацій, установ про можливість отримання роботи і забезпечення робочою силою.
3. Облік вільних робочих місць і громадян, які звертаються в питаннях працевлаштування.
4. Допомога громадянам у підборі підходящої роботи, а роботодавцям – у підборі необхідних працівників.
5. Організація професійної підготовки і перепідготовки громадян, які лишилися без роботи.
6. Надання послуг відносно працевлаштування і профорієнтації незайнятого населення.
7. Реєстрація безробітних і надання їм у межах своєї компетенції допомоги, у тому числі і матеріальної.
8. Участь у підготовці перспективних і поточних програм зайнятості і заходів щодо соціального захисту різних верств населення від безробіття.

Нарівні з Державною службою зайнятості на ринку робочої сили великого значення набуває Державний фонд зайнятості. Останній формується за рахунок асигнувань з бюджетів різних рівнів, внесків підприємств, установ, організацій, кооперативів, добровільних внесків громадських організацій, громадян, іноземних фірм. Державний фонд зайнятості використовується для фінансування заходів щодо профорієнтації населення, професійного навчання вивільнених працівників і безробітних, сприяння їх працевлаштуванню і виплати допомоги по безробіттю, надання безпроцентних кредитів безробітним, для здійснення підприємницької діяльності, організації додаткових робочих місць, на утримання працівників служби зайнятості і оплати інших витрат, пов'язаних із соціальним захистом прав громадян України на працю [5].

Також існує ще одна державна політика зайнятості, яка спрямована на допомогу та працевлаштування молоді, вона є дуже пріоритетною, бо, по-перше, молодь визначає рівень народжуваності, тобто демографічні перспективи держави. По-друге, завдяки збільшенню чисельності молодого населення, в останні роки молодь стала значно активніше брати участь у суспільно-політичному житті країни. Основні завдання, принципи і напрямки молодіжної

політики в Україні викладені в Декларації "Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні", прийнятої Законом України від 15 грудня 1992 року № 2859-ХІІ [6].

Проаналізувавши українську політику щодо регулювання зайнятості населення, можна впевнено заявити, що сьогодні Україна здійснює реальні кроки з адаптації критеріїв національного розвитку до стандартів Європейського Союзу. У цьому процесі не можна недооцінювати значення молоді. Адже від того, наскільки молоде покоління буде готове взяти на себе відповідальність за розвиток держави, як активно і конструктивно приєднається до суспільних процесів, наскільки ініціативно братиме участь у вирішенні невідкладних завдань, значною мірою залежатиме доля країни, завтрашній день якої належить саме молоді.

Наук. керівн. Попов О. Є.

Література: 1. Базилінська О. Я. Макроекономіка : навч. посібн. / Базилінська О. Я. – 2-ге вид., випр. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 442 с. 2. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Про стан дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян" : Постанова Верховної Ради України від 15.01.2009 р. № 892-VI // ВВР України. – 2009. – № 28. – С. 370. 3. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини / Грішнова О. А. – К. : Знання, 2006. – 535 с. 4. Про зайнятість населення : Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 14. – С. 170. 5. Про затвердження Основних напрямів проведення державної політики зайнятості на період до 2009 року : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 6. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні : Декларація, прийнята Законом України від 15 грудня 1992 р. № 2859-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.